

خواستگاه و اهداف مدارس اسلامی

مبین یوسفی

دانشجوی کارشناسی ریاضی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مدرس سنندج، ایران

چکیده

مقاله حاضر به روش مروری- کتابخانه‌ای است که با توجه به نظرات اندیشمندان این عرصه به رشته تحریر در آمده است. هدف از این مطالعه بررسی خواستگاه و اهداف مدارس اسلامی می‌باشد. محتوای لازم برای نگارش این مطالعه از طریق جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی scholar G، SID، موتور جستجوی گوگل در این حوزه بدست آمده است. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد: هدف اصلی مدارس اسلامی، آموزش و پرورش دانش‌آموزان به مبنای اصول و ارزش‌های اسلامی است. این مدارس سعی می‌کنند به طور همگانی و جامع، دانش‌آموزان را با نظام اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی اسلامی آشنا کنند و آنها را به نحوی تربیت کنند که در زندگی شخصی و اجتماعی خود با ارزش‌ها و آموزه‌های دینی مواجه شوند و بتوانند بر اساس آنها تصمیم‌گیری کنند.

کلید واژه ها: مدارس، اسلامی، خواستگاه، اهداف.

مقدمه

مدارس در اصطلاح اسلامی آن شامل مدارس عامه، خاصه و جامع است که در زمینه‌های قرآنی و دینی و علمی فعالند. در آغاز اسلام مدارس مدون وجود نداشته و نوجوانان در مکتب‌خانه‌ها، مساجد یا خانه‌ها به‌طور سنتی خواندن قرآن و در درجه بعد به‌طور عام خواندن و نوشتن می‌آموختند که جزو اولین آموخته‌های نوجوانان مسلمان بوده‌است (زاهدی، ۱۳۹۵).

انسان شایستگی رسیدن به همه کمالات الهی را دارد و آفریده شده تا خلیفه خداوند بر روی زمین شود. برای رسیدن انسان به چنین مقامی نیاز است تا در مسیر دین قدم بردارد و در جهت آن رشد کند. در این راه افراد و گروه‌های مختلفی با انسان همراه هستند و می‌توانند به عنوان راهنما، او را در مسیر دین تربیت کنند و به بالا ببرند یا در مسیر غیر دینی او را از مقصد دورتر کنند. مدرسه یکی از این عوامل است که در تربیت دینی دانش‌آموزان تأثیر دارد (شاتو، ۱۳۹۹).

جامعه دینی نیاز به تربیت دینی دارد تا افراد در آن استعدادهايشان را شکوفا سازند. شیوه تربیتی مدرسه بر شخصیت دانش‌آموزان بسیار مؤثر است. تربیت در همه ابعاد اعتقادی، عبادی و اخلاقی با توجه به ابعاد وجودی انسان کار ساده‌ای نیست. لذا لازم است همه عوامل مؤثر بر تربیت در مدرسه و خارج از آن به طور هماهنگ به تربیت افراد بپردازند. در این نوشتار سعی شده مسئولیت سنگین اجزای مدرسه در برابر تربیت دینی دانش‌آموزان بیان شود. با توجه به اهمیت مدرسه به عنوان یک نظام اجتماعی و نقش آن در تربیت دینی دانش‌آموزان در این پژوهش تلاش شده خواستگاه و اهداف مدارس اسلامی ارائه شود، بنابراین با استفاده از روش تحقیق توصیفی با تکیه بر مبانی نظری به تحلیل و سپس نتیجه‌گیری پرداخته شده است. روش گردآوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای بوده است (زاهدی، ۱۳۹۵).

مبانی نظری

جامعه تعلیمات اسلامی سازمانی آموزشی-پرورشی که بیش‌ترین مدارس غیر دولتی را در زمان پهلوی دوم تأسیس کرد و در آن‌ها علاوه بر دروس جدید و رسمی، آموزه‌های مذهبی شیعه نیز تعلیم داده می‌شد. تلاش این مجموعه را مهم‌ترین حرکت علمی - آموزشی برای تربیت نسل دین‌دار در زمان خود دانسته‌اند. این مجموعه در تهران و بسیاری از شهرهای دیگر، فعالیت داشت (شریعتمداری، ۱۳۹۷).

جامعه تعلیمات اسلامی در سال ۱۳۲۲ ش اولین مدرسه خود را تأسیس کرد و تا سال ۱۳۵۶ ش، توانست ۱۸۳ مدرسه را بنا کند. این مجموعه دارای مدارس دخترانه در تمام سطوح آموزشی بود و در آن‌ها، ممنوع بودن ورود مردان و رعایت حجاب در داخل و بیرون مدرسه شرط بود.

عباسعلی اسلامی روحانی و خطیب مشهور در زمان خود، جامعه تعلیمات اسلامی را تأسیس کرد و ایده این کار را از مدرسه‌هایی گرفت که به همین سبک توسط شیعیان در هندوستان ساخته شده بود. هزینه مالی این مجموعه توسط افراد نیکوکار تأمین می‌شد و نقش روحانیون در تشویق مردم جهت کمک به این موسسه را بسیار زیاد دانسته‌اند.

براساس اساسنامه این مجموعه، جامعه موظف بود در قالبی غیردولتی و غیرسیاسی به تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، براساس آموزه‌های مذهبی شیعه بپردازد. در مدارس وابسته به جامعه تعلیمات اسلامی، علاوه بر آموزش کتاب‌های رسمی، کتاب‌های درسی و مذهبی ویژه‌ای نیز تدوین و تدریس می‌شد (زاهدی، ۱۳۹۵).

در دهه پنجاه شمسی، حکومت پهلوی با بخشنامه منع حجاب در دبیرستان‌های دخترانه و دولتی کردن مدارس غیردولتی، ضرر فراوانی به مجموعه جامعه تعلیمات اسلامی وارد آورد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ ش، جز در

سال‌های ابتدایی که مدارس دولتی بودند و پس از چند سال مجوز مدارس غیر انتفاعی صادر شد، جامعه تعلیمات اسلامی باز به فعالیت‌های خود را ادامه داده است.

درس در تاریخ اسلام از مسجد منشعب شده است. مسجد در اسلام تنها عبادت‌گاه نیست، زیرا اساساً عبادت در اسلام تنها دعا و نیایش و انجام امور مخصوصی که در ادیان دیگر عبادت شمرده می‌شود، نیست، بلکه حتی جهاد کسب حلال و ازدواج و... نیز جزئی از عبادات است.

جامعه تعلیمات اسلامی، مجموعه‌ای که مدارس جدیدی را در تهران و شهرهای دیگر تأسیس کرد و در آن‌ها علاوه بر دروس جدید، تعلیمات اسلامی نیز آموزش داده می‌شد. این مجموعه، بیشترین تعداد مدارس غیر دولتی در زمان پهلوی دوم را در اختیار داشت. جامعه تعلیمات اسلامی در سال ۱۳۲۲ ش اولین مدرسه خود را بنا نهاد و در سال ۱۳۲۸ ش اساسنامه خود را به صورت رسمی ثبت کرد (شاتو، ۱۳۹۹).

جامعه تعلیمات اسلامی توانست دامنه فعالیت‌های خود را گسترش دهد و تا سال ۱۳۵۶ ش، ۱۸۳ مدرسه را بنا کند. تلاش این مجموعه را مهم‌ترین حرکت علمی - آموزشی برای تربیت نسل دین‌دار در زمان خود دانسته‌اند. علاوه بر ساخت مدرسه، تأسیس کتابخانه و انجام کارهای خیریه از دیگر فعالیت‌های این مجموعه بوده است.

عباسعلی اسلامی (۱۲۷۵-۱۳۶۴ ش) روحانی و خطیب مشهور در زمان خود مؤسس این مجموعه بود. هزینه مالی این مجموعه توسط افراد نیکوکار تأمین می‌شد و نقش روحانیون در تشویق مردم جهت کمک به این مؤسسه را بسیار زیاد دانسته‌اند (زاهدی، ۱۳۹۵).

حسینعلی گلشن از اعضای اصلی جامعه تعلیمات اسلامی در نهمین سال تأسیس:

در تهران و شهرستانهای ایران متجاوز از یک صد باب کودکستان و دبستان پسرانه و دخترانه و مدارس شبانه تأسیس شده است و بیش از پانزده هزار نفر دانش‌آموز از چهارساله تا هفتاد ساله در آن مدارس به تحصیل علوم دینی و فرهنگی اشتغال دارند.

جامعه تعلیمات اسلامی توانست با استخدام معلمان با تجربه، خرید وسایل آزمایشگاهی و کارگاهی و نیز سخت‌گیری زیاد، سطح آموزش مدارس خود را به صورت قابل توجهی بالا ببرد به طوری که اکثریت دانش‌آموزان این مدارس، فارغ‌التحصیل شده و در آموزش همگانی دانشگاه‌ها پذیرفته می‌شدند.

در این مدارس به علت بی‌نیازی از کمک‌های مالی حکومت پهلوی، در موارد متعدد ضوابط و مقررات حکومت اجرا نمی‌شد. برنامه‌های ویژه مذهبی جایگزین مسائل ملی شد، به نحوی که در گزارشات حکومت پهلوی، دانش‌آموزان پرورش یافته جامعه را دارای تعصبات خشک مذهبی می‌دانستند.

در سال ۱۳۲۲ ش اولین مدرسه مجموعه با نام دبستان پسرانه جعفری آغاز به کار کرد. کمی بعد به درخواست و اصرار خانواده‌های مذهبی، مدرسه دخترانه با نام دوشیزگان اسلامی افتتاح شد. مدارس دخترانه این مجموعه با مشخصه ممنوع بودن ورود مردان به درون آن، عدم اختلاط مرد و زن و رعایت حجاب در داخل و بیرون مدرسه، فعالیت خود را آغاز کرد. وجود مدارس دخترانه در آن زمان اهمیت بسیاری داشت؛ زیرا تحصیل دختران به خصوص در مدارس جدید، نزد قشر مذهبی، مخالفان و موافقان بسیار داشت.

در جامعه تعلیمات اسلامی شرط بود که از سیاست روزمره دوری کنند. علت این تصمیم را حسینعلی گلشن از اعضای اصلی جامعه چنین ذکر می‌کند که «مجال این تهمت باقی نماند که به نام دین بر کرسی وزارت و وکالت مجلس تکیه زده و مقاصد خود را تأمین می‌کنند» (شکوهی، ۱۳۹۷).

در تاریخ فرهنگ اسلام، آموزش و پرورش در بین توده مردم آن‌چنان رواج یافته بود که حکومت‌های اسلامی نیاز چندانی به تاسیس آموزشگاه علمی نداشتند. پرورش اطفال از بزرگ‌ترین ثواب‌ها به‌شمار می‌رفت و مسلمانان وظیفه خود می‌دانستند که قرآن و تعلیم‌عالیه اسلامی را بیاموزند و به اطفال و نوباوگان خویش تعلیم‌دهند. از این رو مراکز اجتماعات دینی مسلمانان قدیم مراکز آموزشی است و در مساجد علاوه بر اقامه نماز، تعلیم و تربیت نیز انجام می‌گرفت. در مساجد کوچک اطفال خردسال تربیت‌شده و مساجد بزرگ محل تعلیم و تربیت بزرگسالان به‌شمار می‌آمد و مردم از عموم طبقات، به دانشجویی روزگار می‌گذراندند. بسیار اتفاق می‌افتاد که حتی مردمان بی‌بضاعت‌خانه‌های خود را تقدیم می‌کردند تا مکتب و آموزشگاهی در آن‌جا تأسیس شود و همگان به نوبه خود مبارزه با جهل و بی‌سوادی را وظیفه شرعی و ملی می‌دانستند (شکوهی، ۱۳۹۸).

در سه چهار قرن اول هجری، مراکز اجتماعات دینی مسلمانان، مراکز تعلیم و تربیت بود و اگر احیاناً مدرسه‌ای هم ساخته می‌شد، معمولاً در کنار مساجد قرار می‌گرفت. در ساختن مدرسه نوعاً از صحن مساجد استفاده می‌شد و در حیاط هر مسجد، حجراتی هم برای سکونت‌طلاب ساخته می‌شد تا طلاب در آن‌ها سکنی گزیده، به درس و بحث‌مشغول شوند. مسلمانان در ساختن «مدرسه» از معماری مساجد استفاده می‌کردند بدین جهت مسجد را گاهی «مدرسه» و یا بالعکس «مدرسه» را «مسجد» می‌نامیدند. به این معنی «مدرسه» در تمدن اسلامی مفهوم عامی دارد و شامل تمام مجامع عمومی از قبیل: مساجد و تکایا و مقابر و زوایا و عبادت‌گاه‌های زهاد می‌شود و حتی از دارالشفاهای هم برای تعلیم پزشکی و داروسازی و از رصدخانه‌ها هم برای تعلیم ریاضیات و نجوم استفاده می‌شده است (شکوهی، ۱۳۹۷).

نخستین و ارزنده‌ترین وظیفه هر تازه‌مسلمانی یادگیری آموزش‌ها و آیین‌های عبادی و وحی الهی بود و پیامبر (ص) شایسته‌ترین آموزگار، قرآن را به آنان می‌آموخت و در مسائل قضایی و دادرسی آنان را راهنمایی می‌کرد و شیوه پیچیده ارث را برای آن‌ها توضیح می‌داد. گفته شده که پیامبر (ص) به یاران خود آن‌گونه می‌آموخت که گویی کودکان در مکتب‌ها و مدرسه‌ها سرگرم یادگیری‌اند.

پیامبر (ص) نخستین معلم مسلمان بود، ولی نوع تعلیم و آموزش او «آموزش بزرگسالان» و به اصطلاح «اکابر» محسوب می‌شد و شاگردان او همیشه با سواد نبودند. بسیار اتفاق می‌افتاد که دوتن از یارانش که در مجالس در کنار او می‌نشستند یکی از آنان آن‌چه می‌شنید و دریافت می‌داشت، کلمه به کلمه می‌نگاشت و دیگری بر حافظه خود تکیه می‌کرد (قطب، ۱۳۹۲).

پیشینه تجربی

در کتاب پژوهشی «مدیریت مدرسه با رویکرد اسلامی» با هدف آموزش ویژگی‌های مدیریت مدرسه با رویکرد اسلامی و ارائه الگوی مفهومی در میان کارگزاران تربیتی جامعه ایران از طرف انتشارات مدرسه منتشر و روانه بازار نشر شد.

از مدیریت با رویکرد اسلامی تعاریف متعددی شده است که این تعاریف، بسته به زاویه دید و نوع نگاه ارائه دهنده آن، تفاوت‌هایی دارند؛ اما کتاب «مدیریت مدرسه با رویکرد اسلامی معرفی ابزار سنجش معتبر و ارائه مدل» ضمن بهره‌گیری از علوم جدید مدیریت؛ مفاهیم مدیریت اسلامی را از بطن متون و مفاهیم دینی و قرآنی، تجارب موفق و آراء و اندیشه‌های متخصصان و مدیران مسلمان با دغدغه‌ها و آرمان‌های دینی و اعتقادی آنان و نیز سایر نوشتارهای مرتبط موجود، استخراج و تدوین کرده است.

که در این کتاب، مؤلفه‌های زیر شناسایی و ارائه داده‌اند که عبارتند از (شکوهی، ۱۳۹۷):

- ۱- مدیر: ویژگی‌های فردی مدیر مدرسه، سبک رهبری
- ۲- کارکنان: گزینش و جذب، نگهداشت، آموزش، ارتباطات، ارزشیابی
- ۳- دانش‌آموزان: تربیت جسمانی، تربیت علمی، تربیت اخلاقی و دینی، تربیت اجتماعی، تربیت فنی و حرفه‌ای، تربیت هنری
- ۴- منابع: سرمایه اجتماعی، سرمایه اطلاعاتی، سرمایه مالی و فیزیکی
- ۵- فرهنگ مدرسه: ارزش‌ها و نمادها
- ۶- والدین: آموزش و مشارکت.

در مقاله‌ایی با عنوان گزیده تصاویر از معماری مدارس اسلامی در مشهد که توسط ملایریان زهرا (۱۳۹۵) نوشته شده است بیان می‌کند: از برجسته‌ترین ویژگی‌های تمدن و فرهنگ اسلامی، «مدارس علوم اسلامی» هستند. تعالیم اسلام و سیره پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) به برکت تلاش و کوشش این مراکز از آغاز ظهور و گسترش اسلام در اقصی نقاط جهان امکان پذیر شد، زیرا با توسعه نفوذ اسلام در کشورها و آشنایی مردم با فرهنگ و تعالیم غنی اسلامی، استقبال عمومی مردم برای آموزش و فراگیری احکام اسلامی طلب می‌کرد که مراکزی برای آموزش و تعلیم احکام و معارف والای اسلام ایجاد شود، از این رو ابتدا مساجد به عنوان اولین مراکز آموزشی، مورد استفاده قرار گرفت، اما با گسترش روز افزون طالبان علوم اسلامی، مراکز جدیدی به نام «مدرسه» به وجود آمد که تا کنون پایگاه‌های علم و اندیشه و خاستگاه هزاران فقیه، دانشمند و دانش پژوه بوده است. در این میان مدارس علوم دینی خراسان بزرگ، به ویژه حوزه کهنسال و پرمایه مشهد مقدس از اهمیت و جایگاهی رفیع برخوردار است. در دوره تیموریان، شهر مشهد شاهد رشد و شکوفایی فرهنگی، اجتماعی و به خصوص تحولات جدی در پیدایش معماری اسلامی بود. در این زمان علاوه بر مسجد زیبا و باشکوه گوهرشاد، مدارس مهمی چون بالاسر، سید میرزا، دودر، پریزاد با معماری و طرح‌های بسیار عالی احداث شد که دو مدرسه اخیر هنوز پابرجاست. در مطالعه و تحقیق پیرامون مدارس تاریخی حوزه علمیه مشهد ۱۸ مدرسه مربوط به دوران تیموریان، صفویان، قاجاریان بررسی شدند. گرچه هم اکنون فقط ۶ مدرسه از این تعداد (نواب، خیرات خان، عباسقلی خان، میرزاجعفر، پریزاد، دودر) برجای مانده و دیگر مدارس تاریخی کهن مانند مدارس حاج حسن، باقریه، ابدال خان، سلیمانیه، مدرسه نو، رضوان، فاضل خان، پایین پا، مستشاریه، حاج صالح بخارایی و حاج آقاخان به کلی نابود شده‌اند. در این نوشتار با هدف نشان دادن سبک معماری و هنر اسلامی در بافت مدارس تاریخی در مشهد نگاهی گذرا بر تعدادی عکس‌های آنها خواهیم داشت. حدود ۳۴۴ عکس از مدارس اسلامی در مشهد و اطراف حرم در مرکز مدیریت امور اسناد و مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها موجود است. عمده این عکس‌ها مربوط به ساختمان و بنای دوره تخریب یا بازسازی است. با این حال از بررسی این عکس‌ها می‌توان به نوع و شیوه معماری مدارس اسلامی دست یافت (قطب، ۱۳۹۲).

در مقاله ایی با عنوان عملکرد مدارس جامعه تعلیمات اسلامی در شهر اصفهان که توسط کشتی آرا و ابطحی (۱۳۹۹) نوشته شده است بیان می‌کنند: با روی کار آمدن سلسله پهلوی و در زمان سلطنت رضا شاه، برقراری امنیت و تشکیل دولت مقتدر مرکزی در ایران در رأس امور قرار گرفت و تمرکزگرایی روح حاکم بر اقداماتی بود که در جهت استقرار نظم در ایران نوین انجام گرفت. این خط مشی در عرصه‌های فرهنگی بویژه در آموزش و پرورش نیز نمود داشت و این نهاد مهم تحت نظارت دولت فعالیت می‌کرد و برنامه‌های آموزشی همانند سایر برنامه‌ها اهداف خاص دنبال شده از الگوی غربی را پیروی می‌کرد. زمینه رشد و شکوفایی نهضت‌های فرهنگی پس از سقوط رضا شاه فراهم و فعالیت نیروهای مذهبی در جهت اسلامی کردن نظام تعلیم و تربیت آغاز شد. تأسیس مدارس جامعه تعلیمات اسلامی یکی از نشانه‌های شروع این حرکت بود، مدارس که با همت عباسعلی اسلامی در تهران شروع به کار کرد و با هدایت روحانیون و حمایت بازاریان معتقد و متنفذ در سراسر کشور

گسترش یافت. در شهر اصفهان با کوشش شیخ غلام رضا فیروزیان شعبه‌هایی از این مدارس تأسیس شد و خیلی زود توانست با ارائه برنامه‌های آموزشی دینی در کنار مطالب درسی نظر خانواده‌های متدین اصفهانی را به خود جلب کند و مورد حمایت روحانیون بزرگی مانند آیت الله خادمی قرار گیرد و تا هنگام به اجرا گذاشتن سیاست ملی کردن کلیه مدارس توسط دولت به فعالیت خود ادامه دهد. در تمام مدت فعالیت این مدارس، عملکرد اعضاء آن از نظر نیروهای امنیتی ساواک دور نماند و چهره‌های شاخص و فعالی مانند شیخ غلام رضا فیروزیان بارها زندانی شدند. در این پژوهش تلاش شده چگونگی تأسیس و عملکرد این مدارس در شهر اصفهان با تکیه بر اسناد و مدارک موجود و با روش توصیفی-تحلیلی، به عنوان گوشه‌ای از مبارزات فرهنگی در زمان پهلوی دوم از جانب روحانیون مورد بررسی قرار گیرد (شاتو، ۱۳۹۹).

در مقاله‌ایی با عنوان نقش مدارس موقوفه در توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی (مدارس اصفهان و یزد در ایران و مدارس نظامیه و مستنصریه در عراق) توسط نوشته فقیه اسفندیاری مصطفی (۱۳۹۹) شده است بیان می‌کند: یکی از مسائل مهم تاریخ تمدن اسلامی پرداختن به امر پژوهش و فراهم کردن امکانات تحصیل برای دانشمندان و دانش پژوهان بوده است. این امکان، بیشتر از طریق درآمد حاصله از موقوفات مدارس و اماکن آموزشی ایجاد می‌شده است. اوقاف، بهترین و مهمترین منبع درآمد برای تعلیم و تربیت در جوامع اسلامی بوده و استمرار آموزش و فعالیت علمی در دولت‌های اسلامی طی قرن‌های متمادی به این منبع مالی بستگی داشته است. موضوع وقف، از همان آغاز ظهور اسلام وجود داشته و پیشوایان دین به وقف اموال خود جهت این گونه امور همت گماشته‌اند. نگاهی گذرا به وقف نامه‌ها، گویای این حقیقت است که مدارس، مؤسسات فرهنگی-آموزشی بسیاری از سنت پسندیده وقف به یادگار مانده است. واقفان برای بالابردن سطح فرهنگی جامعه به تأسیس مدارس توجه می‌کردند. بیشتر مدارس قدیم و برخی از مدارس جدید، با درآمد موقوفات اداره می‌شدند. پژوهش حاضر، ضمن بررسی دو مکان آموزشی مهم در جهان اسلام (مدارس اصفهان و یزد در ایران و مدارس نظامیه و مستنصریه در عراق)، به اهمیت نقش وقف و واقفان در ایجاد مدارس اسلامی اشاره دارد (شریعتمداری، ۱۳۹۷).

مدارس اسلامی

مدارس در اصطلاح اسلامی آن شامل مدارس عامه، خاصه و جامع است که در زمینه‌های قرآنی و دینی و علمی فعالیت می‌کنند. در آغاز اسلام مدارس مدون وجود نداشته و نوجوانان در مکتب‌خانه‌ها، مساجد یا خانه‌ها به‌طور سنتی خواندن قرآن و در درجه بعد به‌طور عام خواندن و نوشتن می‌آموختند که جزو اولین آموخته‌های نوجوانان مسلمان بوده است.

مدرسه در کاربرد اسلامی آن شامل مراکزی است که به صورت سنتی و با پیشینه زیاد به تعلیم دینی و علوم دیگر می‌پردازند. مدرسه در زبان فارسی و عربی به صورت همان معنی عام مکان یادگیری هرگونه علم و دانش است؛ اما در اصطلاح اسلامی آن اولین بار به مراکز دینی و علمی سنتی گفته شده که در گذشته در سرزمین‌های اسلامی وجود داشته است (شکوهی، ۱۳۹۷).

اهداف مدارس اسلامی

مدارس اسلامی هدف اصلی خود را در ارائه یک آموزش مبتنی بر اصول و ارزش‌های اسلامی دارند. این مدارس به عنوان مکملی برای تربیت اخلاقی و تعلیمات دینی در خانواده‌ها عمل می‌کنند. اهداف مدارس اسلامی عبارتند از (زاهدی، ۱۳۹۵):

۱. پرورش نسلی از جوانان متعهد به ارزش‌های اخلاقی و اسلامی: مدارس اسلامی سعی می‌کنند که اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی را به دانش‌آموزان آموزش دهند و در آن‌ها ایمان و عمل به این ارزش‌ها را تقویت کنند.

۲. ارائه تعلیمات دینی: مدارس اسلامی تلاش می‌کنند تا دانش‌آموزان را با مفاهیم اساسی دین اسلام آشنا کنند و آن‌ها را در حفظ قرآن، ادعیه و عبادات دینی تربیت کنند.

۳. تقویت هویت اسلامی: این مدارس بر تقویت هویت اسلامی دانش‌آموزان تأکید می‌کنند و سعی می‌کنند در ایجاد ارتباط بین آن‌ها و اسلام و فرهنگ اسلامی کمک کنند.

۴. تربیت روحیه خدمت به جامعه: مدارس اسلامی تلاش می‌کنند تا روحیه خدمت به جامعه را در دانش‌آموزان ایجاد کنند و آن‌ها را به عنوان عوامل تغییر و تحول در جامعه آموزش دهند.

۵. تحقق توازن میان علم و دین: مدارس اسلامی به دانش‌آموزان آموزش علوم و دانش‌های مختلف می‌دهند، اما همچنین سعی می‌کنند تا دین و ارزش‌های اسلامی را در تمامی جنبه‌های زندگی دانش‌آموزان تقویت کنند.

این هدف‌ها تا به حال بر اساس اصول اسلامی در مدارس اسلامی تعقیب شده است و برای ارتقاء تعلیم و تربیت دانش‌آموزان اهمیت زیادی دارد.

خواستگاه و اهداف مدارس اسلامی

مدارس اسلامی هدف اصلی خود را در ارائه تحصیلات مبتنی بر اصول و مقادیر اسلامی دارند. این مدارس سعی می‌کنند تربیتی اسلامی برای دانش‌آموزان فراهم کنند و به آنها اصول و ارزش‌های دینی و اخلاقی را آموزش دهند. این مدارس همچنین بر توسعه عقلانی، جسمانی و روحانی دانش‌آموزان تأکید دارند و سعی می‌کنند آنها را برای زندگی در جامعه آماده کنند.

در فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران، هدف دولت اسلامی و تشکیل حکومت دینی، متناسب با هدف دین، زمینه‌سازی هدایت مردم به سوی کمال و تحقق «حیات طیبه» است و هر آنچه در این راه انجام می‌گیرد - نظیر اجرای احکام الهی و برپایی عدالت - هدف‌های واسطی هستند که جامعه را در مسیر دستیابی به آن هدف اصلی یاری می‌رسانند.

از آنجا که دین باید به مثابه آیین «حیات طیبه» و نظام حاکم بر همه شئون زندگی مورد توجه قرار گیرد، جریان تربیت و همه مؤلفه‌های آن، از جمله مدیریت و رهبری که مهم‌ترین زمینه تحقق حیات طیبه‌اند، باید بر اساس معیارهای دینی مستخرج از آیات قرآن کریم و سنت رسول گرامی (صلوات الله علیه) و سیره ائمه اطهار (علیهم‌السلام) که در سایه‌سار فرایند اجتهاد به دست آمده است، صورت پذیرد و استمرار یابد. التزام به اصول تربیتی به کارگزاران تربیتی کمک می‌کند که تمامی مؤلفه‌های جریان تربیت را به نحو شایسته، برای تحقق غایت تربیت ساماندهی کنند (شاتو، ۱۳۹۹).

مدارس اسلامی یک نهاد آموزشی هستند که برای تربیت و آموزش دانش‌آموزان با تأکید بر اصول و مفاهیم اسلامی تشکیل می‌شوند. هدف اصلی این مدارس، تربیت نسلی از دانش‌آموزانی است که نه فقط در علوم دنیوی به موفقیت برسند، بلکه از طریق آموزش اصول و ارزش‌های دینی، به نمونه‌های اخلاقی و مسئولیت‌پذیری بالا دست یابند.

اهداف مدارس اسلامی شامل موارد زیر می‌شوند (شکوهی، ۱۳۹۷):

۱. آموزش اصول و فرایندهای اسلامی: مدارس اسلامی بر اساس اصول و مفاهیم اسلامی آموزش داده می‌شوند. دانش‌آموزان در این مدارس با مفاهیم قرآن، سنت پیامبران، اخلاق اسلامی و دیگر اصول دینی آشنا می‌شوند.

۲. تربیت اخلاقی و ارزشمند: یکی از هدف‌های اصلی مدارس اسلامی، تربیت دانش‌آموزان به عنوان افرادی با اخلاق و ارزشمند است. این مدارس به دانش‌آموزان آموزش می‌دهند که با احترام به دیگران، انصاف، شجاعت، صداقت و سایر ارزش‌های مثبت برخورد کنند.

۳. توسعه دانش و مهارت‌های علمی: مدارس اسلامی علاوه بر آموزش اصول دینی، به دانش‌آموزان نیز در زمینه‌های مختلف علمی آموزش می‌دهند. هدف این مدارس، توسعه دانش و مهارت‌های دانش‌آموزان در رشته‌های مختلف از جمله علوم، ریاضیات، ادبیات و هنر است.

۴. توسعه روحانیت: مدارس اسلامی تلاش می‌کنند تا توسعه روحانیت و ارتباط دانش‌آموزان با خداوند را تقویت کنند. این مدارس به دانش‌آموزان آموزش می‌دهند که از طریق نماز، دعا و عبادات دیگر، با خداوند ارتباط برقرار کنند.

۵. توسعه هویت اسلامی: مدارس اسلامی سعی می‌کنند تا هویت اسلامی دانش‌آموزان را تقویت کنند. این هویت شامل شناخت اصول و ارزش‌های اسلامی، آداب و رسوم دینی و همچنین محافظه کاری از جمله اصول و مفاهیمی است که در مدارس اسلامی تدریس می‌شود. این هدف به منظور حفظ و حفاظت از ارزش‌های اسلامی و اجتناب از رفتارهای نامناسب و ناسازگار با آنها است. مدارس اسلامی سعی می‌کنند دانش‌آموزان را در مقابل تحریکات و نفوذ فرهنگی‌های غیر اسلامی محافظت کنند و آنها را به فهم درست از اسلام و رفتارهای اخلاقی درست هدایت کنند.

با توجه به اهداف بالا، می‌توان گفت که مدارس اسلامی تلاش می‌کنند تا به دانش‌آموزان آموزش دهند که علاوه بر داشتن دانش علمی، بر اصول و ارزش‌های اسلامی نیز تاکید کنند. این مدارس به دانش‌آموزان ارزش‌هایی مانند انصاف، صداقت، تواضع، سخاوت و خدمت به جامعه را نیز آموزش می‌دهند.

با اینکه مدارس اسلامی تمرکز خود را بر اصول و مفاهیم اسلامی دارند، اما همچنین به دانش‌آموزان اجازه می‌دهند تا دانش و مهارت‌های خود را در زمینه‌های دیگر نیز توسعه دهند. این مدارس به دانش‌آموزان امکان می‌دهند تا در علوم، ریاضیات، هنر و ورزش نیز پیشرفت کنند.

به طور خلاصه، هدف اصلی مدارس اسلامی تربیت نسلی از افرادی است که همچنان که در علوم دنیوی پیشرفت می‌کنند، به ارزش‌ها و اصول اسلامی و اخلاقی پایبند باشند و بتوانند به عنوان شهروندان مسئول و متعهد به جامعه مفید باشند (شکوهی، ۱۳۹۸).

بحث و نتیجه‌گیری

مدارس اسلامی یا مدارس دینی، مؤسساتی هستند که به تربیت و آموزش دانش‌آموزان بر اساس اصول و مبانی اسلامی می‌پردازند. این مدارس علاوه بر درس‌های عمومی مانند ریاضیات، علوم، زبان و...، دروسی نیز در زمینه قرآن، عقاید و احکام اسلامی، اخلاق و ارزش‌های دینی ارائه می‌دهند.

هدف اصلی مدارس اسلامی، تربیت نسلی با اعتقادات و ارزش‌های اسلامی و توجه به توسعه جسمی، عقلی و روحی دانش‌آموزان است. این مدارس در کشورهای اسلامی وجود دارند و معمولاً تحت نظارت وزارت آموزش و پرورش یا سازمان‌های مربوطه فعالیت می‌کنند.

در این مدارس، علاوه بر درس‌های تئوری، فعالیت‌های عملی و عملکردی نیز برگزار می‌شود که شامل نماز، تلاوت قرآن، احکام شرعی و مشارکت در فعالیت‌های خیریه و اجتماعی می‌شود. همچنین، محیطی اسلامی و متعالی برای دانش‌آموزان فراهم می‌کنند تا با فرهنگ و تمدن اسلامی آشنا شوند و این ارزش‌ها را در زندگی خود به کار ببرند.

مدارس اسلامی معمولاً اهمیت زیادی به تربیت اخلاقی و ارزش‌های اسلامی می‌دهند و تلاش می‌کنند تا نسلی با اخلاق برتر و با عملکرد صالح تربیت کنند. همچنین، این مدارس به منظور تقویت هویت اسلامی و جامعه‌پذیری دانش‌آموزان، برقراری ارتباط با اعضای خانواده و جامعه را نیز در دستور کار خود قرار می‌دهند.

تربیت و تعلیم اسلامی در نظام آموزش و پرورش نوین ما و سند تحول بنیادین آن جایگاه ویژه ای دارد. نظام تربیتی و آموزشی جمهوری اسلامی ایران، الهام گرفته از قرآن و مکتب اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام است که در سیره عملی و سخنان گهربارشان نمودی بارز دارد. برنامه‌ها و اصول تربیتی اسلام برای پرورش نسلی صالح و شایسته، بسیار دقیق و نظام مند است. بهره‌گیری از این آموزه‌ها در نظام آموزشی و تربیتی مدارس، گره‌گشای بسیاری از معضلات و مشکلات اخلاقی و تربیتی نسلی خواهد بود که از تمام جهات مورد توجه فرهنگ‌یابی‌ها و بیگانگان برای زدودن باورهای اسلامی و اصلت فرهنگی ایرانی‌اش قرار گرفته است.

هدف اصلی مدارس اسلامی، آموزش و پرورش دانش‌آموزان به مبنای اصول و ارزش‌های اسلامی است. این مدارس سعی می‌کنند به طور همگانی و جامع، دانش‌آموزان را با نظام اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی اسلامی آشنا کنند و آنها را به نحوی تربیت کنند که در زندگی شخصی و اجتماعی خود با ارزش‌ها و آموزه‌های دینی مواجه شوند و بتوانند بر اساس آنها تصمیم‌گیری کنند.

همچنین، مدارس اسلامی به عنوان بستری برای انتقال دانش‌های دینی، قرآن، عقاید، احکام شرعی و تاریخ اسلام عمل می‌کنند. آن‌ها سعی می‌کنند دانش‌آموزان را با فهم عمیق و درست از اصول و مفاهیم دینی مجهز کنند تا بتوانند در زندگی روزمره خود از این دانش استفاده کنند و آن را به نحوی به دیگران منتقل کنند.

به طور خلاصه، هدف اصلی مدارس اسلامی، آموزش و پرورش دانش‌آموزان بر اساس ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی است تا آنها بتوانند در زندگی شخصی و اجتماعی خود بر اساس این اصول عمل کنند و بر اساس آنها تصمیم‌گیری کنند.

در این پژوهش تلاش شده است ضمن پرداختن به مفهوم‌های مدارس اسلامی خواستگاه و اهداف مدارس اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است که تاکنون در سایر مقالات به صورت کتابخانه‌ای بررسی اهداف مدارس اسلامی انجام نگرفته است.

فهرست منابع

۱. زاهدی، مرتضی. ۱۳۹۵، فلسفه تربیت و فعالیت‌های تربیتی، تهران، آوای نور.
۲. شاتو، ژان. ۱۳۹۹، مریبان بزرگ، ترجمه غلامحسین شکوهی، تهران، دانشگاه تهران.
۳. شریعتمداری، علی. ۱۳۹۷، اصول و فلسفه تعلیم و تربیت، تهران، امیرکبیر.
۴. شکوهی، غلامحسین. ۱۳۹۷، تعلیم و تربیت و مراحل آن، مشهد، آستان قدس رضوی.
۵. شکوهی، غلامحسین. ۱۳۹۸، مبانی و اصول آموزش و پرورش.
۶. قطب، محمد. ۱۳۹۲، روش تربیتی اسلام، ترجمه جعفری، تهران، انجام کتاب.

The purpose and goals of Islamic schools

Mobin Yousefi

Bachelor of Mathematics student, Farhangian University, Shaheed Modares Campus, Sanandaj, Iran

Abstract

This article is a review-library method, which was written according to the opinions of scholars in this field. The purpose of this study is to examine the purpose and goals of Islamic schools. The necessary content for writing this study was obtained through searching SID, scholar G, Google search engine databases in this field. The obtained results show: the main goal of Islamic schools is to educate students based on Islamic principles and values. These schools try to universally and comprehensively introduce students to the Islamic belief, moral and social system and educate them in such a way that they can face religious values and teachings in their personal and social lives and be able to make decisions based on them.

Keywords: schools, Islamic, dating, goals.
